



Katja Gomboc,
Osnovna šola bratov
Polančev Maribor

Prosta igra: norveška obveza – slovenska priložnost

IZVLEČEK: V prispevku želim predstaviti spoznanja iz praktičnega usposabljanja na Norveškem, ki sem ga opravila v času študija. Ta spoznanja se navezujejo predvsem na pomen proste igre (*free play*), njeno implementacijo v norveškem šolskem sistemu in prilagojeno implementacijo v slovenskem šolskem sistemu. Opažanja apliciram prek strokovne literature in raznih slikovnih gradiv, ki prikazujejo odraz proste igre na Norveškem in v Sloveniji. Na koncu članka prav tako predstavim, kaj pomeni izvajati prosto igro zunaj učilnice, in nakažem implementacijo proste igre v slovenskem šolskem sistemu.

Ključne besede: Norveška, prosta igra, implementacija, narava, pouk zunaj učilnice

Free Play: »a Must« in Norway – an Opportunity in Slovenia

Abstract: The purpose of this article is to introduce the author's insight obtained during her practical training in Norway which she took part in during her studies. The knowledge mostly pertains to the importance of free play, its implementation in the Norwegian school system, and its adapted implementation in the Slovene school system. The author sets out her observations, supported by specialized literature as well as various visual materials demonstrating free play in Norway and Slovenia. At the end of the article the author describes, what it actually means to play freely outside of classrooms, and how free play could be implemented in the Slovene school system.

Keywords: Norway, free play, implementation, nature, lessons outside the classroom

Uvod

V času študijskega izobraževanja sem se dvakrat udeležila praktične izmenjave na Norveškem, kjer sem se prvič srečala s t. i. prosto igro (*free play*). Vključitev proste igre v pouk me je takrat zelo presenetila, ta koncept me je pritegnil, ob tem pa so se mi porajala tudi različna vprašanja – kako in zakaj je prosta igra vključena v učni proces, koliko svobode imajo pri tem učenci in zakaj, ali je prosta igra lahko tudi nekoliko usmerjena ipd.

Kaj je prosta igra (*free play*) in kaj ponuja?

Da bi razumeli pojem proste igre, je treba izhajati iz spoznanja, da je prosta igra učenčeva primarna dejavnost, ki si jo izbere sam, in ne predstavlja priložnosti za usmerjeno učenje (Hakkarainen, 2006). Prosta igra tako predstavlja igro, ki ne vsebuje zunanjih pravil, pri čemer je pomembno védenje, da prosta igra (*free play*) ni enako kot igra izbire (*free choice*) (Elizabeth, 2013). Fergus P. Hughes v knjigi *Children, Play and*



Development navaja, da prosta igra zajema naslednje ključne elemente: igra izhaja iz notranje motivacije učenca, igro učenec izbere sam in mu ni določena (tako otrok igro dojema kot igro in ne kot delo), igra v učencu spodbuja občutke zadovoljstva in sreče, igra vključuje elemente realnega in/ali nerealnega sveta, igra vsebuje fizično in/ali psihomotorično aktivnost učenca (Hughes, 2010). Prosta igra je tako za učenca pomembna z več vidikov, saj razvija njegovo doživetje sveta okrog njega, njegovo kreativnost, domišljijo in socialne odnose ter mu pomaga pri gradnji notranje motivacije na področju psihomotoričnega in kognitivnega razvoja (Hakkarainen, 2006).

Nekaj ključnih značilnosti norveške implementacije proste igre v njihovem šolskem sistemu

Prosta igra na Norveškem že nekaj časa predstavlja pomemben del izobraževanja v zgodnjem otroštvu ter na razredni stopnji in se tako kot učenje zunaj učilnice v lokalnem okraju izvaja že od leta 1939 (Fiskum & Jacobsen, 2015). Pravni zapis je dobila z reformo iz leta 1990, ko se je 9-letno izobraževanje spremenilo v 10-letno, s čimer se je spremenilo tudi leto vstopa v osnovno šolo, in sicer s 7. leta na 6. leto starosti. Ta odločitev je takrat sprožila precejšnje razburjenje med učitelji in stroko, ki je menila, da se bo s tem otrokom odvzela možnost aktivnosti proste igre, po njihovem mnenju zelo pomembnega dejavnika v obdobju zgodnjega otroštva. Zato je ministrstvo odločilo, da v šolski učni načrt od prvega do četrtega razreda vključi 247 ur elementov proste igre, kar skupno predstavlja četrti najpomembnejši predmet po številu ur, in s tem otrokom omogoči optimalno okolje za osebno rast. Glede na število ur so predmeti od prvega do četrtega razreda razvrščeni po naslednjem vrstnem redu: norveščina (912 ur), matematika (532 ur), religija (266 ur), prosta igra (247 ur), šport (228 ur), umetnost in ustvarjanje (228 ur), družboslovje (190 ur), naravoslovje (152 ur), angleščina (95 ur) in gospodinjstvo (38 ur) (Trageton, 1999). Reforma je omogočila združenje dveh za Norvežane zelo pomembnih dejavnosti, to sta učenje v naravi in prosta igra, kar je vodilo k zgodnjemu razvoju norveške identitete in načina življenja, ki ga sami imenujejo friluftsliv (Gomboc, Back to Nature: Exploring the Potential for Implementing the Norwegian Idea of Outdoor Days in the Slovenian School System, 2016). Friluftsliv predstavlja povezanost posameznika z naravo, kar lahko posameznik doseže s pomočjo izkušenjskega učenja v naravi z namenom, da krepi zavedanje samega sebe in sveta okrog sebe (Gelter, 2000). Prav možnost bivanja v naravi pa lahko prispeva k velikemu spektru razvijanja celostnega učenja, izražanja emocij in doživljanja različnih situacij

ter predstavlja priložnost za razvijanje občutka svobode, sreče in zadovoljstva (Gomboc, Where Does Weekly Outdoor Education Lead To: The Potential of Joy and Satisfaction, 2017).

Med obiskom nekaterih norveških državnih šol sem dobila vpogled v njihov način izvajanja proste igre. To so omenjene šole popolnoma implementirale v preživljanje



Slika 1: Usmerjena dejavnost – obiranje gozdnih jagod.



Slika 2: Prosta igra zunaj in taborni ogenj.

časa v naravi, ki je bilo ponekod delno usmerjeno ali pa popolnoma neusmerjeno. Na teh šolah so učenci od prvega do četrtega razreda vsak teden en dan preživeli zunaj in ne glede na vremenske razmere (primerna obutev, nepremočljive hlače in jakna) obiskali različne naravne habitate (gozd, naravno igrišče ob potoku, travnik idr.). Pri tem je treba poudariti, da za primerna oblačila poskrbijo starši, ne smemo pa pozabiti, da



Slika 3: Igralna površina in nadzor nad učenci.

zgoraj navedena obutev in oblačila predstavljajo del garderobe skoraj vsakega Norvežana od zgodnjih pa vse do starejših let.

Učitelji dan v naravi običajno združijo z urami, ki so namenjene prosti igri. Te ure se običajno odvijajo na določen dan v času rednega pouka skozi celoten učni



Slika 4: Igralna površina v gozdu.

proces. Med obiskom gozda učitelji učencem podajo usmeritev, ki jo učenci upoštevajo ali ne. V navedenem primeru so učitelji učencem povedali, da lahko med obiskom gozda nabirajo gozdne jagode. Pri tem so se nekateri učenci za to dejavnost odločili, spet drugi so se po lastni volji prosto igrali in izvajali druge dejavnosti.

V osnovnih šolah na Norveškem učenci običajno ne dobijo malice ali kosila, zato malico prinesejo od doma (t.i. lunch box). To velja tudi za dneve, ki jih preživijo v naravi. V krajih, ki jih obiskujejo, je vselej prisotno kurišče za taborni ogenj, ki ga učenci sami zakurijo in vzdržujejo. Ogenj v času obiska v naravi služi kot pripomoček za pripravo malice (popечen kruh, hrenovke, penice idr.), za gretje in kot zbirna točka.



Slika 5: Igralna površina ob šoli.

Učitelji na Norveškem učencem zelo zaupajo, kar pomeni, da jim omogočijo gibanje na velikem območju, nad katerim nimajo popolnega nadzora. Pri tem je velikost razreda omejena na 24 učencev v združenem oddelku in na 28 učencev v nezdruženem oddelku (od prvega do sedmega razreda) (Anderson & Terras, 2015). V času mojega praktičnega usposabljanja so učence v naravi spremljale le njihove razredničarke in ena asistentka za učenca s posebnimi potrebami, ki je bila v času pouka ves čas prisotna v razredu.

Slika prikazuje območje ob jezeru, kjer so se igrali učenci (rdeče puščice), medtem ko so bili učitelji na drugi strani hriba ob tabornem ognju, od koder niso imeli vpogleda na dogajanje ob jezeru.

Na enem od obiskov so se učenci prosto igrali na igralih, ki so vključevala razna gugala, brvi, prostor za taborni ogenj idr. Tudi tokrat so učenci skrbeli sami zase. Plezali so po spolzkem drevju, se igrali ob in v potoku, sedeli na tleh, se med igro potiskali po hribu, se valjali v blatu



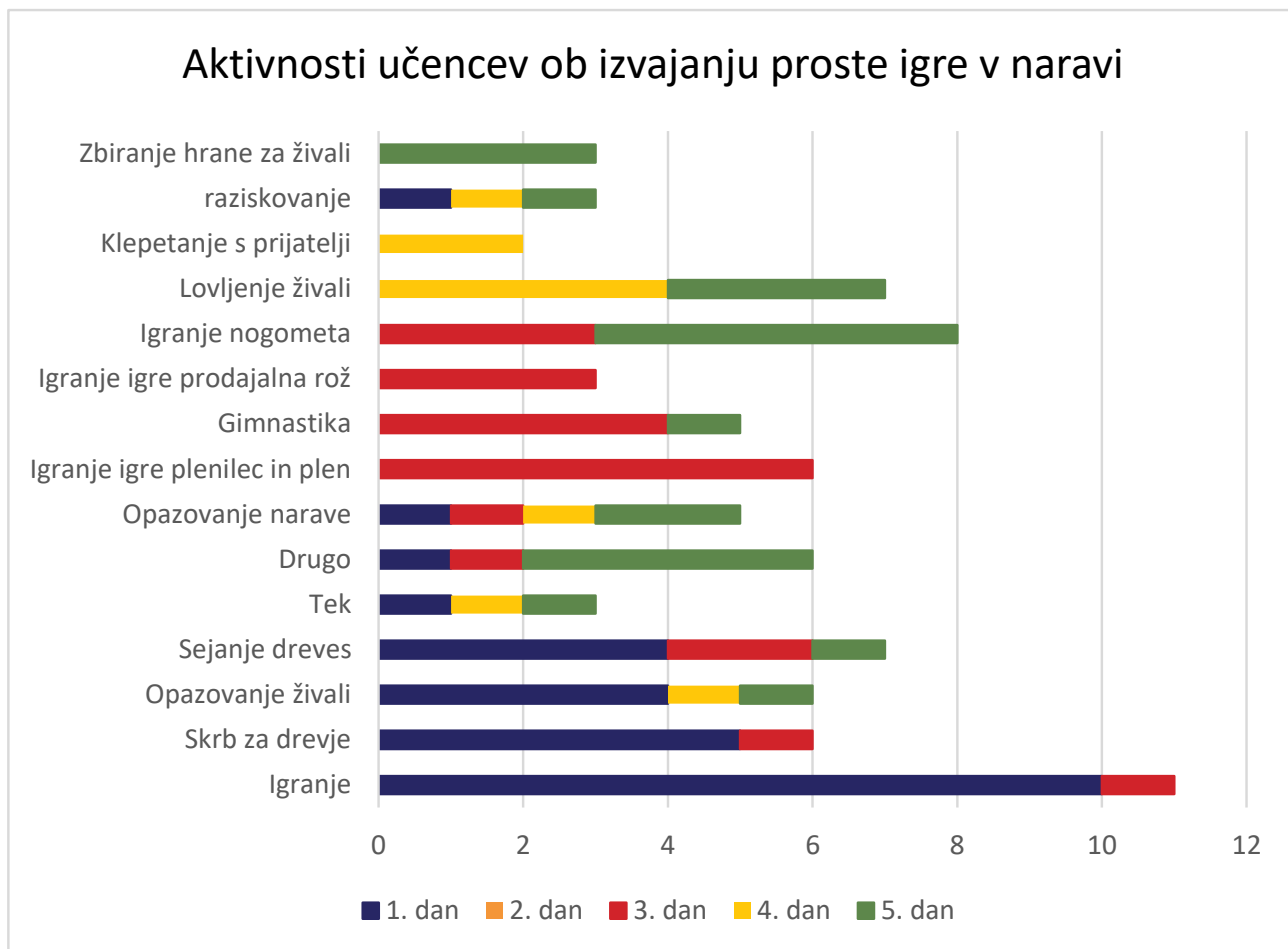
ipd. Učitelji so medtem mirno sedeli ob tabornem ognju na drugi strani in niso bili nenehno pozorni na to, kje in kako se igrajo učenci, ampak so vsake toliko časa samo preverili, kaj se dogaja. To je bil lep primer proste (svobodne) igre, prilagojenosti učencev na vremenske razmere in izkušnjskega učenja (če otrok pade v vodo ali se poškoduje, bo naslednjič bolj pozoren).

Zelo pomembno dejavnost predstavljajo tudi šolski odmori. Ti trajajo 15 minut in se odvijajo po vsaki uri pouka, ki traja 45 minut. Glavni odmor, ki ne zajema malice in je namenjen izključno prosti igri in igranju na prostem, traja 30 minut. Dolžnost in obveznost učencev je, da odmor preživijo na šolskem dvorišču. Kot sem že izpostavila, vreme za učence ni ovira. Opazila sem, da so učenci včasih v razred prišli tudi z mokrimi lasmi, kar zanje in za učitelje ni bila nobena težava. Pri tem je treba poudariti šolski moto, ki je zelo pogost v norveških šolah: There's no such thing as bad weather, only bad clothes. (Ni neprimernega vremena, so le neprimerna oblačila.)

Pomen proste igre pri učenju zunaj učilnice in implementacija proste igre v Sloveniji

Med pripravo magistrske naloge z naslovom Where Does Weekly Outdoor Education Lead To: The Potential of Joy and Satisfaction sem poskušala del norveškega primera proste igre v naravi prenesti tudi v slovenski šolski sistem. Izvedla sem kvalitativno (deskriptivno) študijo primera s skupno 95 intervjuji z učenci prvega razreda. Intervjuji so se navezovali na emocije učencev in razloge, povezane z učenjem v naravi (zunaj učilnice), in skupaj z razredničarko sem intervjuje izvajala enkrat na teden, pet tednov zapored. V tem času smo cel šolski dan preživel v naravi, kjer smo izvajali ure matematike, spoznavanja okolja, slovenščine, likovne umetnosti, glasbene umetnosti in športa. V času teh petih izvedb učenja v naravi sem prosto igro v učni proces vključila štirikrat. Učence sem preprosto pustila, da so se določen čas prosto igrali v naravi, in njihove igre nisem poskušala usmerjati ali nadzorovati. Ob

Tabela 1: Prikaz rezultatov anketiranih učencev o aktivnostih, ki so jih izvajali v času proste igre zunaj učilnice v Sloveniji.





Slika 6: Prosta igra zunaj šole v Sloveniji (sejanje dreves in saditev dreves).

koncu dejavnosti sem učencem zastavila dve vprašanji: Kaj si počel(-a) med prosto igro? Kako si se počutil(-a)? Rezultati intervjujev so pokazali, da se učenci ob igranju na prostem počutijo dobro, srečno in zadovoljno. Svoje počutje so povezali predvsem z dejavnostmi, povezanimi z okoljem, v katerem so med prosto igro bili. Skrbeli so za drevesa, opazovali živali, sejali semena, iz katerih bodo zrastle drevesa, tekali, opazovali naravo, igrali nogomet, se igrali, da prodajajo rože in živali, lovili so živali, raziskovali, zbirali semena za ptice, skrbeli za živali in iskali palice. Nekateri učenci so svoje počutje povezali z dejavnostmi, ki niso bile neposredno povezane s konkretno interakcijo posameznika z naravo. To se je odražalo v naslednjih igrah: domišljajska igra plenilec in plen, gimnastika, pogovarjanje s prijatelji, opazovanje sošolcev med igro, pripovedovanje šal in pisanje.

Rezultati intervjujev so predvsem pokazali, da izvajanje proste igre v naravi otrokom omogoča uporabo naravnih materialov za igro in predstavlja priložnost za oblikovanje empatije in povezovanje z naravo. Pri uporabi naravnih materialov med prosto igro je eden od učencev povedal: »Počutil sem se odlično, ker smo se igrali prodajalno rož.« Nekateri učenci so empatijo do narave izrazili na naslednji način: »Počutil sem se v redu, ker sem skrbel za drevo. Ker se drevo ne more samo premikati in je živo. Mi skrbimo zase, zakaj ne

bi skrbeli še za drevesa? Drevesa so prijazna do nas in čistijo naš zrak.« Spet drugi učenec je povedal: »Na začetku sem se igral kuhinjo, potem pa smo pobirali semena in jih posejali. Takrat sem bil vesel.« In tudi: »Počutil sem se dobro in veselo, ker smo se s sošolci igrali in smo iskali semena za ptice. Dali smo jih na drevo, da bodo lahko jedle.«

Priložnost vnosa proste igre v ure izbirne dejavnosti v prostorih šole

Implementacija proste igre v Sloveniji je vsekakor daleč od Norveške kulturne in zakonodajne implementacije, kljub temu pa imamo v Sloveniji še vedno dobro možnost, da to delno usmerjeno ali popolnoma neusmerjeno dejavnost vključimo v učni proces. Na eni od podravskih šol so učitelji v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju v tem šolskem letu implementirali delno usmerjeno prosto igro, ki so ji nadeli ime interesna vetrnica, v obliki interesne dejavnosti v času podaljšanega bivanja. Pri tem učenci od prvega do tretjega razreda sami prosto izberejo smer dejavnosti, ki jo bodo izvajali v času interesne vetrnice (družabne igre, gibanica, miselne igre, ustvarjalne delavnice, zidajmo, pravljice). Ker je tovrstna vključitev še v procesu razvoja, tako učitelji kot tudi učenci potrebujejo čas, da lahko dejavnost popolnoma steče in uspe. Ta primer, in verjetno še kakšni drugi, ki jih še



nisem zasledila, nakazuje na možnost in priložnost za vključitev proste igre v slovenski šolski prostor.

Sklep

Prosta igra predstavlja pomembno dejavnost, na katero se velikokrat pozabi, in prav zato je še kako smiselno učitelje in starše opozoriti na njen pomen. Na prosto igro je treba gledati kot na priložnost za otrokov osebni in socialni razvoj. Poleg tega predstavlja priložnost, da učenci z notranjo motivacijo na podlagi lastnih izkušenj pridobijo vseživljenjske spretnosti in veščine, ki jih bodo potrebovali za življenje. Čeprav slovenski učni načrt ne zajema specifičnih ur, namenjenih prosti igri, nekateri primeri praks dokazujejo, da imamo v slovenskem šolskem sistemu kljub temu dovolj maneverskega prostora in svobode, da to vključimo v učni proces.



Viri in literatura:

Anderson, S., & Terras, K. (2015). Teacher perspectives of challenges within the Norwegian Educational system. *The International Education Journal: Comparative Perspectives* izvod 14, številka 3, 1-16. Pridobljeno iz <http://openjournals.library.usyd.edu.au/index.php/IEJ/index>

Elizabeth, W. (2013). *Play, Learning and the Early Childhood Curriculum* (tretja izd.). London: SAGE Publications.

Fiskum, T., & Jacobsen, K. (2015). Children with Reading Disabilities and Outdoor Education. *International Education Research*, 1-15.

Gelter, H. (2000). Friluftsliv: The Scandinavian philosophy of outdoor life. *Canadian Journal of Environmental (CJEE)*, Vol 5, No 1, 77-90. Pridobljeno iz <https://cjee.lakeheadu.ca/article/view/302/222>

Gomboc, K. (2016). Back to Nature: Exploring the Potential for Implementing the Norwegian Idea of Outdoor Days in the Slovenian School System. *Revija za elementarno izobraževanje*, 4, 123-138.

Gomboc, K. (2017). *Where Does Weekly Outdoor Education Lead To: The Potential of Joy and Satisfaction*. Maribor: Univerza Maribor - Pedagoška fakulteta.

Hakkarainen, P. (2006). *Nordic childhoods and early education*. (J. Einarsdottir, & J. T. Wagner, Ured.) United States of America: Information Age Publishing Inc.

Hughes, F. P. (2010). *Children, play and development* (Izv. 4th ed. p. cm.). United States of America: SAGE Publications, Inc.

Trageton, A. (1999). Play in Lower Primary School in Norway. Santa Fe, New Mexico: TASP conference.

